

Correctievoorschrift HAVO

2016

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 63 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Wereld

Opgave 1 – Bolivia, Kazachstan en Nieuw-Zeeland

1 **maximumscore 2**

Juiste verschillen zijn:

- Het aandeel jongeren is in Nieuw-Zeeland kleiner (dan in Bolivia).
- Het aandeel ouderen is in Nieuw-Zeeland groter (dan in Bolivia).
- De bevolking van Nieuw-Zeeland is gemiddeld ouder (dan die van Bolivia).

per juist verschil

1

Opmerking

Voor een antwoord dat noemt dat het bevolkingsdiagram van Nieuw-Zeeland een ui-/urn-vorm heeft en dat van Bolivia een piramidevorm, 1 scorepunt toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

2 maximumscore 2

- zuigelingensterfte en levensverwachting

1

Opmerkingen

- *Alleen als twee antwoorden juist zijn, 1 scorepunt toekennen.*
- *Voor een antwoord dat sterftecijfer noemt, dient geen scorepunt te worden toegekend.*

- De VN-index over levensomstandigheden geeft een beter beeld van de levensomstandigheden omdat naast demografische ook andere (economische en sociaal-culturele) indicatoren worden meegewogen / deze indicator een samengestelde indicator is / in deze indicator meer dingen meegewogen worden

1

3 maximumscore 2

- a Nieuw-Zeeland
- b Bolivia
- c Kazachstan

indien drie antwoorden juist

2

indien twee of één antwoord(en) juist

1

indien geen antwoord juist

0

4 maximumscore 2

	koloniaal moederland	type kolonie
Nieuw-Zeeland	Het Verenigd Koninkrijk	vestigingskolonie
Bolivia	Spanje	exploitatiekolonie

indien vier antwoorden juist

2

indien drie of twee antwoorden juist

1

indien minder dan twee antwoorden juist

0

5 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat het economisch zwaartepunt van de wereldhandel verschuift richting Azië / de Pacific Rim (en Nieuw-Zeeland ligt relatief gunstig ten opzichte van dat gebied).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2 – Vanille uit Madagaskar

- 6 maximumscore 2**
- 245D 1
 - Madagaskar is een voormalige kolonie van Frankrijk 1
- 7 maximumscore 1**
- Alleen aan de oostkust van Madagaskar komt een tropisch regenwoudklimaat voor / komen tropische regenwouden voor / valt genoeg neerslag voor de verbouw van vanillebonen.
- 8 maximumscore 2**
- De economie (in het oosten) van Madagaskar stortte in / er ontstond een economische crisis 1
 - Afhankelijkheid van de export van één of enkele grondstoffen/producten / Een eenzijdige economie is typerend voor veel periferielanden 1
- 9 maximumscore 3**
- De juiste manieren zijn:
- De boeren kunnen dan waardevollere vanillestokjes verkopen in plaats van goedkope vanillebonen / meer geld krijgen voor hun product 1
 - De boeren kunnen dan beter inspelen op de mondiale prijs van vanille (omdat de vanillestokjes in tegenstelling tot de vanillebonen niet direct verkocht hoeven te worden) 1
- Dit is op korte termijn niet waarschijnlijk
- omdat de boeren het geld / de kennis niet hebben om de vanillebonen te verwerken tot vanillestokjes / omdat de boeren afhankelijk zijn van de opkopers / omdat de boeren geen contacten hebben met de verwerkers/exporteurs 1

Aarde

Opgave 3 – De Himalaya

- 10 maximumscore 2**
- Uit de beschrijving moet blijken dat
- twee (continentale) platen tegen elkaar botsen 1
 - waarbij de gesteentelagen omhoog worden geduwd / worden geplooid tot een gebergte 1

Vraag	Antwoord	Scores
11	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de beschrijving moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> de oceanische korst die zich miljoenen jaren geleden tussen Azië en India bevond door subductie is verdwenen waarbij omhooggerichte magmastromen ontstonden (met de vorming van vulkanische gesteenten tot gevolg) 	<p>1</p> <p>1</p>
12	<p>maximumscore 2</p> <p>Bangladesh India Pakistan</p> <p>indien drie landen juist indien twee landen juist indien minder dan twee landen juist</p>	<p>2</p> <p>1</p> <p>0</p>
13	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de beschrijving moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> vochtige lucht van zee (tijdens de zuidwestmoesson) aan de zuidzijde van het gebergte gedwongen wordt te stijgen (waardoor condensatie en neerslag ontstaan) het gebied ten noorden van de Himalaya door het gebergte afgeschermd wordt van de invloed van vochtige lucht van de Indische Oceaan / aan de noordzijde van het gebergte (tijdens de zuidwestmoesson) de lucht daalt (waardoor de lucht warmer wordt en meer waterdamp kan bevatten) 	<p>1</p> <p>1</p>

Opgave 4 – Landschappen in Ierland

14	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> basalt kaartblad 76 	<p>1</p> <p>1</p>
15	<p>maximumscore 1</p> <p>erosie door ijs / glaciale erosie</p>	
16	<p>maximumscore 1</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat (zuur) regenwater de kalksteen heeft opgelost / dat er chemische verwerking van de kalksteen plaatsvond.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
17	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de beschrijving moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> de stenen pilaar eerst deel uitmaakte van de kliffen door erosie/golfwerking grote stukken van de kliffen afgeslagen zijn (waardoor van het oude front van de kliffen nu alleen de pilaar nog overeind staat) 	1 1
18	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> Ierland: gematigde zone; Labrador: polaire zone <p><i>Opmerking</i> <i>Alleen wanneer beide landschapszones juist zijn, 1 scorepunt toekennen.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Ierland staat onder invloed van een warme zeestroom, terwijl Labrador onder invloed staat van een koude zeestroom 	1 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Regenklimaten en wateroverlast

19	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> het maritiem klimaat / gematigd klimaat / C(f)-klimaat de hoge ligging / de ligging in de bergen 	1 1
20	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> Tropisch regenwoudklimaat / Af-klimaat: dicht bij de evenaar treden het hele jaar stijgingsregens op / de delen van Indonesië met dit klimaat staan het hele jaar onder invloed van de ITCZ / lagedrukgebieden Savanneklimaat / As-klimaat / Aw-klimaat: de delen van Indonesië met dit klimaat staan een deel van het jaar onder invloed van de ITCZ / lagedrukgebieden en een deel van het jaar onder invloed van hogedrukgebieden / afluiddende winden (afkomstig uit Australië) 	1 1
21	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de uitleg moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> voor de aanleg van plantages op deze eilanden de laatste decennia veel ontbossing plaatsvindt (oorzaak) waardoor bodemdeeltjes niet meer worden vastgehouden / met het regenwater wegspoelen naar rivieren (gevolg) 	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 2

- De toename van de bevolking leidt tot het storten van afval in het kanalenstelsel dat daardoor verstopt raakt (zodat het water niet meer goed afgevoerd wordt / op sommige plaatsen de stad in stroomt) 1
- Juiste manieren zijn: 1
 - Door het oppompen van drinkwater treedt bodemdaling op.
 - Door verstening van het oppervlak spoelt meer regenwater over het oppervlak af naar de stad.

Opgave 6 – De secundaire sector in Indonesië

23 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- (door ontwikkelingen in de transporttechnologie) de relatieve afstanden afnamen 1
- zodat het aantrekkelijk werd voor buitenlandse bedrijven om de productie te verplaatsen naar (lagelonenlanden als) Indonesië 1

24 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat exportgerichte industrie zich vooral zal vestigen in het economisch centrum / in Java / in Jakarta en omgeving (zodat het verschil tussen centrum en periferie in Indonesië toeneemt) 1
- het transmigratiebeleid 1

25 maximumscore 3

- de aanleg van nieuwe infrastructuur 1
- Juiste antwoorden zijn:
- Investeren in gezinsplanning is minder noodzakelijk omdat het geboortecijfer van Indonesië al sterk gedaald is / omdat Indonesië al een gunstige leeftijdsopbouw heeft om tot economische groei te komen 1
 - Investeren in het aantrekken van bedrijven die zich richten op exportlandbouw is minder noodzakelijk omdat dit relatief weinig oplevert / omdat dit zonder stimulering ook wel gebeurt / omdat dit veel concurrentie zal ondervinden van andere landen met een op export van landbouwproducten gerichte economie 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Leefbaarheid in Parkstad Limburg

26 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat door het sluiten van de mijnen

- veel inwoners werkloos werden / minder geld te besteden hadden 1
- zodat allerlei voorzieningen verdwenen / zodat het
voorzieningenniveau afnam 1

27 maximumscore 1

Juiste verschillen zijn:

- Parkstad Limburg heeft een groter aandeel ouderen.
- Parkstad Limburg heeft een kleiner aandeel jongeren.
- De gemiddelde leeftijd van de bevolking in Parkstad Limburg is hoger.

28 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- door de bevolkingsafname relatief veel huizen/gebouwen leegstaan 1
- zodat er mogelijkheden bestaan om (delen van) wijken te slopen (en de vrijgekomen ruimte in te richten als bijvoorbeeld een park) / zodat er mogelijkheden zijn om voorzieningen te verplaatsen/cluseren (zodat een meer levensvatbaar centrum kan ontstaan) 1

29 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- de overheid het beste kan investeren in het verhogen van het opleidingsniveau van de bevolking 1
- omdat het gemiddelde opleidingsniveau in Parkstad Limburg laag is (en dat voor aantrekken van creatieve industrie en hoogwaardige dienstverlening veel hoogopgeleide inwoners nodig zijn) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 8 – Hoogwater in de IJssel

30 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat

- het debiet het hoogst is in de winter omdat dan het neerslagoverschot het grootst is / de verdamping het kleinst is 1
- het regiem van de IJssel is regelmatigiger dan dat van de Maas omdat de IJssel water ontvangt uit een groter stroomgebied dan de Maas / de IJssel (als onderdeel van de Rijn) een gemengde rivier is en de Maas een regenrivier 1

31 maximumscore 2

Juiste antwoorden zijn:

- Ontbossing: regenwater werd hierdoor niet meer vastgehouden door de bomen/boomwortels (en stroomde sneller af naar de rivier).
- Verstening: regenwater kon hierdoor de bodem niet meer inzakken.
- Kanalisering: het water wordt hierdoor sneller verplaatst naar de benedenloop.
- Bedijking: het water kon hierdoor niet meer worden vastgehouden in gebieden die overstromden.

per juist antwoord 1

32 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat

- stroomopwaarts vooral maatregelen nodig zijn die moeten voorkomen dat (bij piekafvoer) het water heel snel naar de benedenloop stroomt / de bergingscapaciteit van het winterbed vergroten 1
- stroomafwaarts vooral maatregelen nodig zijn die eraan bijdragen dat het water (bij piekafvoer) zo snel mogelijk afgevoerd kan worden 1

33 maximumscore 2

- Het water uit de hoogwatergeul stroomt weer terug in de IJssel (waardoor het overstromingsrisico bij Zwolle vrijwel onveranderd is ten opzichte van de situatie zonder hoogwatergeul) 1
- Bij Zwolle is te weinig ruimte voor een hoogwatergeul (omdat de stad direct langs de rivier ligt) / Bij Zwolle zijn veel gevestigde belangen van stedelijke functies als wonen en werken 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 28 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1

bron 1 bron: www.youthpolicy.org

bron 2 bron: World Factbook

Opgave 2

bron 1 bron: <http://thesecretgardenslaboratory.blogspot.nl>, www.virginiadare.com en www.botaniewebsite.nl

bron 2 bron: www.crsprogramquality.org

Opgave 4

bron 1 bron: de Grote Bosatlas

bron 2a foto a: bron: <https://www.flickr.com/photos/alphageek/20005235>

foto b: bron: Serinde - Licensed under CC BY 2.5 via Creative Commons

foto c: bron: B.C.Tørrissen - Licensed under CC BY-SA 3.0 via Creative Commons

Opgave 5

bron 1 bron: <http://36.media.tumblr.com>

Opgave 6

bron 1 bron: Sources: www.un.org/esa en CIA World Factbook

Opgave 8

bron 1 vrij naar: www.ruimtevoorderivier.nl en vrij naar: <http://provincie.overijssel.nl>